

Od Pada do Donave in od Rena do Pada

Mednarodno študijsko srečanje: Miles romanus, dal Po al Danubio: Convegno internazionale di Studi, 17-19 marzo 2000, Pordenone-Concordia Sagittaria

©Matej Župančič

Pokrajinski muzej Koper

©Verena Perko

Gorenjski muzej, Kranj

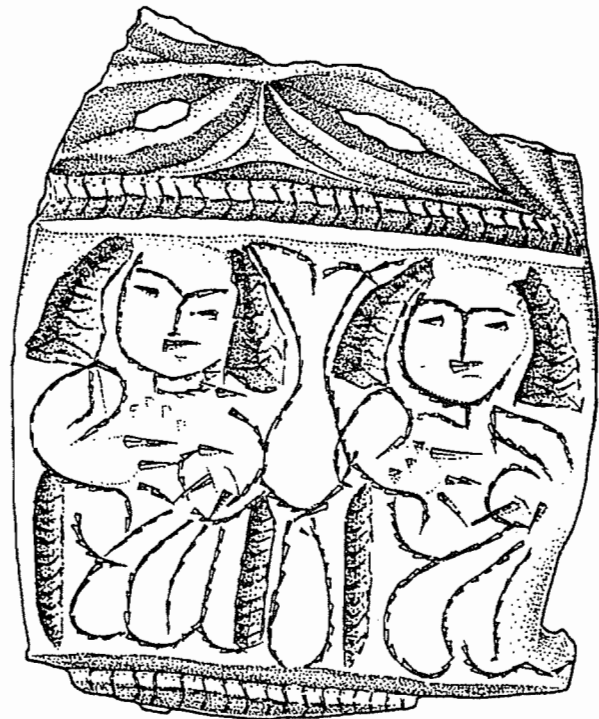
Tik pred začetkom pomladi leta 2000 je neutrudni Maurizio Buora (Videm/Udine) v Pordenonu organiziral srečanje arheologov in zgodovinarjev o široki, tokrat predvsem arheološki problematiki rimske vojske in rimskega vojaka v pozni antiki. Na srečanju sta bila uradna jezika nemški in italijanski, manjkala ni niti angleščina. Udeleženci, arheologi, zgodovinarji in epigrafiki, so bili večidel Italijani, pa tudi slovenski, romunski in avstrijski kolegi.

Uvodno predavanje o reformah vojske na začetku 4. stol., ki so prinesle v strategijo in taktiko revolucionarne spremembe, je pripravil seveda Y. le Bohec iz Lyona. Na podlagi poglobljenih študij antičnih virov domneva, da so le-te nastopale že v 3. stoletju, torej že pred Dioklecijanovimi reformami, in da naj bi pri tem šlo bolj za evolucijo kot revolucionarne posege.

Silvia Lusuardi Siena iz Milana je skupaj s sodelavkami (C. Perassi, G. Facchinetti, B. Bianchi) predstavila poznoantične čelade, posebej čelade tipa Baldenheim in njim sorodne. Zahtevno in dolgo predavanje so dopolnjevale kolegice s tekstualno analizo antičnih literarnih opisov čelad, pa še s primerjavo likovnih upodobitev čelad raznih tipov. Zaradi preobsežnosti teme se je izgubljala osnovna nit in predavanje je na koncu obstalo brez zaključne sinteze.

Marco Sannazzaro (Milano) je podal nazoren pregled poznorimskih grobišč v Milanu, posebej pa je obravnaval grobove, ki jih je z določeno rezervo, glede na lego v grobišču in prdatke, pripisoval vojaškemu stanu. Ob nekaterih, sicer redkih izjemnih najdbah, se je sprožila diskusija o premikih enot in o načinu distribucije takšnih izjemnih predmetov. Opisu milanskih grobov te dobe sta se pridružila še Filippo Airoldi in Antonella Palumbo. Za Milano je značilna odsotnost pasnih garnitur s klinastim vrezom (Kerbschnitt), sicer tako značilnih za poznorimsko vojaško opremo ob koncu 4. in na začetku 5. stoletja.

Margherita Bolla (Verona) je prikazala najdbe širšega veronskega območja, ki spremljajo domnevno vojaško dogajanje in prisotnost oborožencev. Poleg velikih novčnih depojev je ob pomembnih komunikacijah proti vzhodu Verone in v goratem zaledju zabeležila prisotnost

Slika 1: Predloka – fragment okrasnega pasnega okova s figurama. Vidna je tudi ornamentika klinaste vreza. Iz začetka 5. stol.

vojaške opreme v pozni antiki.

Do pomembnih ugotovitev je prišel E. Cavada iz Trenta ob študiju najdb iz Gornjega Poadižja in jih odlično interpretiral v prostorskem in historično političnem kontekstu. Prikaz in rezultati obeh se močno ujemajo z našim stališčem glede položaja zahodno od Clauster in vzhodno od Akvileje.

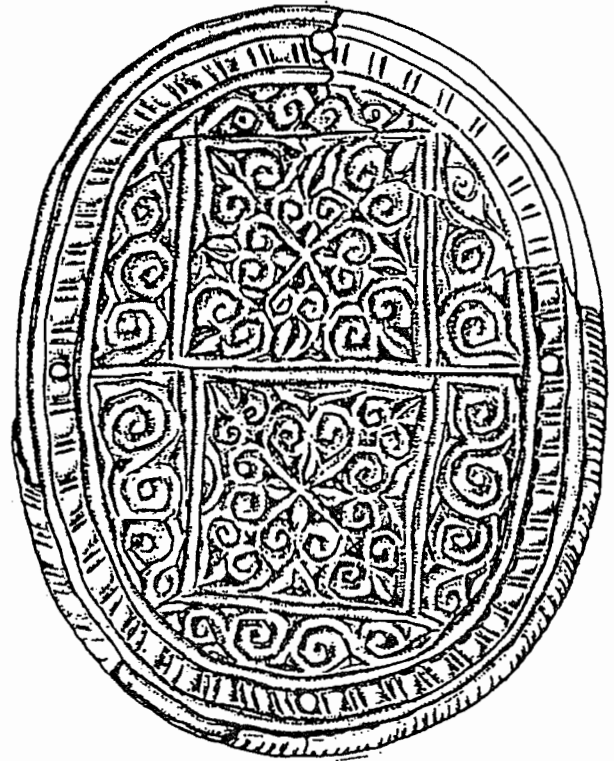
Luca Villa je poizkusil prikazati številne poznoantične najdbe iz muzejskih depojev in s tem opozoril na pomen dokumentacije in interpretacije tudi starih, že napol pozabljenih najdb.

Profesor Hansjörg Ubl (Dunaj) je na osnovi mnogih najdb, pa tudi likovnih upodobitev na nagrobnikih prepričljivo nakazal spremembo poznoantične vojaške opreme obrežnega Norika in Prve Panonije v začetku 3.

stoletja. Od najbolj oddaljenih provinc do glavnega mesta je postala oprema dokaj enotna in je doživljala počasne spremembe do konca prisotnosti vojaštva v obdonavskih provincah. Zdi se, da se njegova sklepanja dokaj ujemajo s prej nakazanimi ugotovitvami Y. le Boheca. Večji del prikazanega materiala je izviral iz legijskega tabora Lauriacum (Lörch), manjkale pa niso številne analogije iz bližnjih in oddaljenih taborov. Predavatelj, ki med kolegi slovi po svojih dobronamernih in duhovitih intervencijah, je pokazal izjemno poznavanje gradiva, pa tudi podrobno obvladovanje pisnih virov in epigrafike.

Kolegica Irena Sivec iz Ljubljane je prispevala opis vojaških dogajanj na področju Slovenije v pozni antiki in pokazala veliko število orožja in opreme, najdene na raznih najdiščih naše države. Bogat prikaz obeta dodatno obdelavo in interpretacijo ob napovedani objavi.

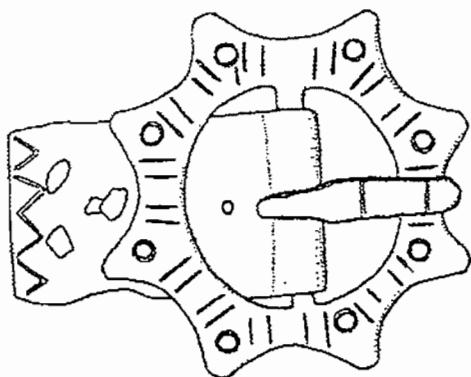
M. Župančič iz Kopra je predstavil fragment tridelne pasne spono iz Predloke pod Črnim Kalom. Figuralno okrašena ploščica ima kot odlično in osamljeno analogijo le v treh primerkih iz poznorimskega kastela Gelduba (Gellep pri Krefeldu, Nemčija) na renskem limesu. Vse štiri kose je pripisal isti delavnci, če ne celo istemu mojstru. To edinstveno distribucijo je interpretiral z zgodovinsko izpričanim premikom elitnih čet z renškega limesa v severno Italijo in s tem predloški fragment kot tudi porenske tri kose absolutno datiral okoli leta 401/402. Premik Zahodnih Gotov pod kraljem Alarikom čez naše ozemlje in bitka leta 401 pri Timavi sta dobila v Predloki posredno potrdilo. Pripomniti je treba, da je M. Župančič v pregled poznoantičnih in zgodnjerednjeveških najdb vključil tudi pasno spono iz Pirana kot "justinijansko". Ta datacija ni povsem verjetna in jasna, saj sta že M. Stokin in A. Šemrov piransko spono (zvezdasto obročaste oblike z vertikalno osjo po sredini, na katero je pritrjen podolgovat okov) opredelila kot dosti mlajšo; tudi D. Božič naju je pred kratkim opozoril na nedvomno prezgodnji dataciji za spono iz Vidma, Ogleja in S. Giorgia di Nogaro (Buora, Fasano, 1994, 178) ter iz Pirana (Župančič). V pošteev je treba vzeti za sedaj dejstvo, da so takšne spono najdene izven dobro opredeljenih

Slika 2: Koper - krasni pasni okov (po R. Cunji), ornamentiran s tehniko klinastega vreza.

poznoantičnih oziroma zgodnjerednjeveških kontekstov, a vsekakor tudi na najdiščih, koder prihaja na dan poznosrednjeveško gradivo.

Andrea Staffa iz Rima je s podrobno analizo arheoloških sledov, do katerih so prišli ob spremljanju popravil cest, razvidnih z napisov na miljnikih in distribucije rimskih vil v prostoru, interpretiral politični položaj v Abruzzih. Analize podatkov odražajo negotovo stanje tudi v tem delu rimskega imperija. Še posebej je obravnaval najdbo dveh čelad tipa Baldenheim. Najdbi je interpretiral kot izgubljene v stiski ali na begu njunih lastnikov. S tem se je avtor dotaknil skrajnih meja dopustnih meja interpretacije – vsaj po mnenju nekaterih diskutantov. Za nas je bil nadvse zanimiv prikaz poznoantične slikane keramike iz rimske vile v Crecchii v Abruzzih,

Slika 3: Piran – poznosrednjeveška pasna spona.

saj smo prav takšno nedavno prepoznali na Brionih. A konec koncev je takšna predstavitev stimulatívna in spodbuja fantazijo ter intuitivnost, ki ju sicer močno pogrešamo na takšnih sestankih.

Doina Benea z univerze v Temišvaru je v poglobljeni študiji, ki je nastala na osnovi historičnih in epigrafskih virov, spregovorila o vladi Maksimina Tračana in o XIII. legiji Gemini. Pohod cesarja proti Italiji leta 238 vsebinsko povezuje dogodke v Podonavju tudi z današnjim slovenskim ozemljem in severno Italijo in je v slovenskem prostoru poznan predvsem iz spremnih študij M. Šašel Kos k besedilom Herodijana in Kasija Dija ter iz interpretacij pomembnih dogodkov v Emoni.

Zadnji dan je predaval M. Buora o vojaki in militarijah srednje in pozne rimske dobe v nam sosednji deželi Furlaniji-Julijski krajini. Ob tem se je sprožila diskusija o najbolj pogostih vprašanjih tega simpozija, o premikih čet, načinih obrambe in organizaciji globinske obrambe. Obetavni so bili predlogi o bodočem skupnem delu in medsebojnem obveščanju. Buora kot eden najbolj dejavnih kolegov in organizatorjev pomembnega sestanka nas je tudi vzpodbudil k neformalnemu srečevanju.

Kot zadnja je predstavila Pierangela Croce da Villa (Concordia) dva nova vojaška napisa, nato nas je tudi vodila po poznorimskem grobišču z množico sarkofagov in po cerkvenem kompleksu Concordije Sagittarije.

Ogled arheološkega kompleksa je bil posebej zanimiv tudi zaradi drznih konzervatorskih prijemov, ki so domiselno in funkcionalno povezali arheološke ostaline z urbanističnim jedrom starega mesta.

Udeleženci smo se zaradi odlične organizacije srečanja in izredne gostoljubnosti počutili v Pordenonu več kot zaželeni. Po svoje so nas Slovence zaradi starslovanškega grobišča, odkritega v središču mesta, imeli tako rekoč za "soustanovitelje tega lepega mesta". Opazili smo tudi, da ni bilo prvič, da je tak simpozij organiziran z dveh strani administrativne meje med deželama Veneto in Furlanija-Julijska krajina. Stare vezi in tudi cerkvene meje ne ustrezajo današnji razdelitvi in zdi se, da podobne iniciative skušajo nadgraditi trenutne politične delitve in prebivalstvu olajšati stike.

Srečanje bo ostalo številnim udeležencem v prijetnem spominu, upajmo tudi, da bo obrodilo plodna arheološka sodelovanja in predvsem – v kratkem tudi dobro publikacijo.

Literatura

- BUORA, M., FASANO, M. 1994, Udine romana – altomedievale e la grezza terracotta del Castello di Udine. - *Arh. vest.* 45, str. 175-185.
 STOKIN, M., ŠEMROV, A., 1988, Piran. *Var. spom.* 30, str. 270-272, sl. 87.